

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ТА ІНІЦІАТИВНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.016:33

У статті розглянуто питання актуальності формування у старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів однієї з ключових життєвих компетентностей – підприємливості та ініціативності. Ця компетентність є підтримкою для людей не лише в їхньому щоденному житті, а й на робочому місці, допомагаючи їм усвідомити контекст роботи і здатність до використання шансів.

Вона означає здатність особи втілювати задуми в життя, охоплює такі аспекти, як креативність, потяг до інновацій і вміння раціонально ризикувати, а також здатність планувати заходи і реалізувати їх.

Узагальнено досвід реалізації українсько-польського освітнього проекту “Шкільна академія підприємливості” в Київській області.

Ключові слова: життєві компетентності, підприємливість, ініціативність, освітній проект.

Постановка проблеми. Сьогодні про потребу реформування України йде мова на різних рівнях державної влади. Усі розуміють, що часу на зволікання у даному питанні вже немає. Мабуть, ще ніколи досі українці не були так єдині щодо потреби реформування своєї держави і розуміння важливості цих змін. Швидко зростає частка активних громадян, яким мало чекати на результати змін. Вони діють уже сьогодні – об'єднавшись в організації чи поодиночки, допомагаючи державі проводити ці зміни.

А це серйозна передумова успіху. Друга його складова – відповідальні особистості, які мали б стати лідерами нової України.

Ті країни, які пережили схожі складні періоди в історії, визнають, що сьогодні в Україні – найоптимальніший час для проведення реформ. Бо саме в такі моменти народжуються лідери і гуртується нація.

Лі Куань Ю, перший прем'єр-міністр Сінгапуру і батько його незалежності,

Андрій ДОВГАНЬ

Завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін та технологій КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”, кандидат географічних наук, доцент

Ірина МАЗУРКЕВИЧ

Методист відділу дистанційного навчання КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”

Директор школи, ліцею, гімназії № 6 2015

стверджує, що саме підприємницькі компетентності і працьовитість жителів держави допомогли його країні мобілізуватися в далекому 1968 році перед загрозою іноземного вторгнення й досягти високого рівня добробуту. Приклади інших розвинутих країн світу також аргументують цю думку. Отож з упевненістю можна стверджувати, що виховання підприємливої і моральної молоді – не тільки засада економічного дива, а й важлива умова виживання України як держави [1].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні актуальності, змісту, засобів та способів формування у старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів однієї з ключових життєвих компетентностей – підприємливості та ініціативності.

Виклад основного матеріалу. У грудні 2006 року внаслідок багаторічної співпраці представників освітніх установ держав Європейського Союзу було створено важливий документ – Рекомендації Європейського парламенту і Ради Європи *“Ключові компетентності для навчання впродовж життя”*. У цьому документі особливо чітко простежується важливість і доцільність навчання, освіти, їх пристосованості до умов сучасного динамічного світу. Навчання впродовж життя стало необхідністю для кожного громадянина. У даному документі зазначається, що розвивати вміння і компетентності сьогодні необхідно не тільки для того, щоб реалізувати свої професійні уподобання та брати активну участь у житті суспільства, а й для того, щоб з успіхом функціонувати на ринку праці, який теж постійно змінюється. Визначення *“орієнтири”*, вжите в тексті документу, належить до пріоритетних; вказівки щодо навчання орієнтують на те, що необхідно зробити в освіті, яку розуміють як довготривалий процес – змінний і динамічний. Експерти Європейської Комісії вважають, що розвиваючи такі компе-

тентності, потрібно керуватися двома критеріями, а саме:

- потенційні вигоди для всього суспільства. Ключові компетентності повинні відповідати потребам усього суспільства незалежно від статі, позиції в суспільстві, раси, культури, соціального походження чи мови;
- гармонія з прийнятими в суспільстві цінностями і правилами етики, економіки і культури.

Європарламент виділив *вісім ключових компетентностей*, що мають бути сформовані упродовж життя людини:

- знання рідної мови;
- знання іноземних мов;
- математичні компетентності та базові науково-технічні компетентності;
- інформаційно-комунікаційні компетентності;
- уміння вчитися;
- соціальні та громадянські компетентності;
- ініціативність і підприємливість;
- *культурна обізнаність та здатність до експресії (вираження)* [4].

Наукова дискусія щодо компетентностей непроста, тому що власне поняття *“компетентність”* визначається по-різному.

Так, у довідниково-аналітичній праці *“Енциклопедія освіти” компетентність у навчанні* (лат. *competentia* – коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо [2].

Існують і такі визначення цього терміна. Компетентність – це сфера знань, умінь і відповідальності; сфера повноважень і прав на дію. Компетентність – це вміння, що виявляються в момент виконання певного завдання або у схильності до його виконання [3].

В документах, що стосуються освітньої галузі можна зустріти такі

терміни: *компетентності, вміння, кваліфікації, повноваження, обов'язки*. Вони часто використовуються синонімічно. Отже, варто сформулювати чітко і просто визначення компетентності, а саме: компетентність – це поєднання:

а) наявних знань у даній галузі (“знаю, що”);

б) умінь (операційні цілі – “знаю як і зумію”);

в) установок (“хочу і готовий використати свої знання”).

Формування ключових компетентностей у загальноосвітньому навчальному закладі полягає в тому, щоб створити таке середовище для навчання, яке дасть можливість здобути знання у відповідній сфері, щоб учні могли набувати і вдосконалювати вміння, а також формувати установки, які сприяють відповідній життєдіяльності людини.

Характеризуючи узагальнено, компетентність *“ініціативність і підприємливість”* означає здатність особи втілювати задуми в життя. Вона охоплює такі аспекти, як креативність, потяг до інновацій і вміння раціонально ризикувати, а також здатність планувати заходи і реалізувати їх.

Ця компетентність є підтримкою для людей не лише в їхньому щоденному приватному і суспільному житті, а й на їхньому робочому місці, допомагаючи їм усвідомити контекст роботи і здатність до використання шансів; вона є основою більш конкретних умінь і знань, необхідних тим, хто здійснює заходи суспільного чи комерційного характеру або бере в них участь. Підприємливість також стосується усвідомлення етичних цінностей і сприяє ефективному керуванню [5].

В Україні розуміють важливість формування підприємницьких якостей, про що свідчить впровадження в навчальні плани загальноосвітніх шкіл відповідних дисциплін. Наприклад, навчальний курс “Економіка” став обов'язковим

(інваріантним) предметом для одинадцятикласників (одна година на тиждень для всіх профілів, крім економічного). По три години на тиждень відводять для викладання економіки в 10-11 класах економічного профілю. На відміну від України, у багатьох європейських країнах немає окремих предметів економічного циклу. Окрім цього, наша школа пропонує старшокласникам різноманітні варіативні курси, такі, як: *“Основи споживчих знань”*, *“Основи інтелектуальної власності”*, *“Фінансова грамотність”*, *“Економічне моделювання та розв'язування економічних задач”* тощо. Для організації допрофільного вивчення економіки у 8-9-х класах, у рамках варіативної складової навчального плану, учні мають можливість опанувати курс *“Моя економіка”*. До варіативної частини профільної школи належать такі предмети за вибором: *“Основи підприємницької діяльності”*, *“Власна справа”*, *“Основи менеджменту”*, *“Основи сімейного господарювання”* тощо. Важливим кроком у формуванні підприємливості й активної життєвої позиції є впровадження у навчальний процес курсу за вибором *“Основи споживчих знань”* для учнів 1-11 класів.

Щоправда, усі без винятку освітяни відзначають те, що із кожним роком варіативна частина навчального плану скорочується, а це на практиці означає вибір без вибору [5]. Проте, більшість педагогів погоджується з думкою, що розвиток підприємливості та ініціативності має формуватися у школі на кожному освітньому рівні, а також здійснюватися на уроках з різних предметів.

Прикладом нової форми вирішення питання формування в учнів ініціативності та підприємливості є реалізація українсько-польського освітнього проекту *“Шкільна академія підприємливості”*, що здійснюється у рамках Програми *“Польська допомога”* Міністерства закордонних

Діяльність шкільних клубів – це одна з форм підготовки учнів до виконання ролі підприємця

справ та Центром розвитку освіти Республіки Польща.

Загальна мета цього проєкту: розвиток в учнів і вчителів компетенції “підприємливість та ініціативність” на основі упровадження елементів бізнес-освіти в школі, а також обмін досвідом у розробці та реалізації у шкільній практиці навчальних матеріалів для підтримки професійної активності і розвитку підприємницьких відносин.

У 2012 році Центр розвитку освіти (Польща) та Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти започаткували даний проєкт. Київська область стала одним з активних його учасників.

На першому етапі до роботи у проєкті було залучено 10 загальноосвітніх навчальних закладів області: Бориспільську багатoproфільну гімназію “Перспектива”, Білоцерківський колегіум, Броварську спеціалізовану школу I-III

ступенів № 5, загальноосвітню школу I-III ступенів №1 м. Фастова, Іванківський районний ліцей, Рокитнянський районний ліцей, Лемешівську загальноосвітню школу I-III ступенів Яготинського району, Шкарівську загальноосвітню школу I-III ступенів Білоцерківського району, Іванівську загальноосвітню школу I-III ступенів Ставищенського району та Славутицький ліцей.

Вчителі економіки та практичні психологи даних закладів стали командою спеціалістів, які організували у загальноосвітніх навчальних закладах роботу учнівських клубів підприємництва.

Діяльність шкільних клубів – це одна з форм підготовки учнів до виконання ролі підприємця – планування економічної діяльності, створення бізнес-плану, планування маркетингової та рекламної діяльності, аналіз коштів і створення власного підприємства з використанням активних методів навчання підприємливості: симуляцій, дидактичних ігор та застосуванням ІКТ в економічній освіті через блоги та освітній портал Шкільної академії підприємництва.

На засіданнях учні старших класів обговорюють актуальні питання у сфері професійної активності та підприємництва, у ігровій формі опановують основи фінансової грамотності, зустрічаються з цікавими людьми – успішними фахівцями різних галузей промисловості, підприємцями,

Засідання шкільного клубу “Територія успіху” Лемешівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Яготинського району (керівник клубу – Бойко Н.В.)

банкірами, діячами культури та мистецтва. У рамках роботи клубів проводиться багато майстер-класів, екскурсій на виробництва, акцій милосердя. Усі заходи висвітлюються на інтернет-сторінках створених блогів.

У роботі шкільних клубів впроваджується польський та європейський досвід у сфері розвитку підприємливості як однієї з ключових компетентностей учнів, що допомагає людям реалізувати ідеї, надихнути, покращити їхні досягнення в школі та розвивати у них цінні навички, здобувати знання і роботу. Розглядаються різні освітні проекти у сфері економічної освіти, що мають на меті підготувати молодь до активної діяльності на ринку праці.

У 2014 році за матеріалами керівників та учасників клубів підприємництва видано електронний навчально-методичний посібник “Шкільний клуб підприємництва – вчимося діяти” для учасників та всіх, хто цікавиться даним напрямом роботи. Проект “Шкільна академія підприємливості” дав поштовх новим задумам щодо формування життєвих компетенцій українських учнів.

Наступною віхою українсько-польського співробітництва у галузі модернізації освіти став проект “Уроки з підприємницьким тлом”. Його мета – підготувати українських учителів до створення конспектів уроків з використанням таких активних форм і методів роботи, які сприяють форму-

ванню ініціативності та підприємливості в учнів. За результатами роботи учасників даного проекту наприкінці 2014 року побачила світ збірка методичних рекомендацій щодо організації інтегрованих уроків “із підприємницьким тлом”, яка містить також орієнтовні конспекти таких уроків з усіх предметів. Посібник в електронному варіанті розміщений на сайті проекту. Він безкоштовний і доступний для використання усім педагогам, які цікавляться

Учасники шкільного клубу “Успіх” Іванківського районного ліцею на майстер-класі у піцерії (керівники клубу – Димарчук Т.В., Правдива О.А.)

Робота клубу “Меркурій” Рокитнянського районного ліцею (керівники клубу – Костина Ю.І., Хорунжа О.В.)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шиян Р. Плекання підприємливості як інструмент реформування України // Уроки з підприємницьким тлом / Роман Шиян. – Варшава: Сова, 2014. – 398 с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України, голов. ред.: В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. E. Gozlińska (1997) Słownik nowych terminów w praktyce szkolnej, Warszawa: Wyd. CODN.
4. Кошевська К. Підприємливість та ініціативність серед інших ключових компетентностей // Уроки з підприємницьким тлом / Катаржина Кошевська. – Варшава: Сова, 2014.
5. Товкало М. Як творити підприємницьке тло уроку // Уроки з підприємницьким тлом / Мирослава Товкало. – Варшава: Сова, 2014. – 398 с.
6. Сайт проекту “Шкільна академія підприємства” Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://sae-ukraine.org.ua/>.

Андрей Довгань, Ирина Мазуркевич
Современные подходы к формированию компетентности предпринимчивости и инициативности учащихся общеобразовательных учебных учреждений

В статье рассмотрены вопросы актуальности формирования у старшеклассников общеобразовательных учебных учреждений одной из ключевых жизненных компетентностей – предпринимчивости и инициативности. Эта компетентность является поддержкой для людей не только в их повседневной жизни, но и на рабочем месте, помогая им осознать контекст работы и способность к использованию шансов.

Она способствует воплощению замыслов личности в жизнь, охватывает такие аспекты как креативность, тяготение к инновациям и умение рационально рисковать, а также способность планировать мероприятия и реализовывать их.

Обобщен опыт реализации украинско-польского образовательного проекта “Школьная академия предпринимчивости” в Киевской области.

Ключевые слова: жизненные компетентности, предпринимчивость, инициативность, образовательный проект.

Andrey Dovgan, Irina Mazurkevich
Modern Approaches to Formation of Entrepreneurship and Initiative as Important Competence of Secondary School Students

The topical questions of formation of such key life competencies as entrepreneurship and initiative for secondary school students are examined in the article. These competencies support people not only in their daily lives, but also in the workplace, helping them to understand the context of their work and ability to benefit from opportunities.

These competencies enable a person to implement ideas, including developing creativity, a desire for innovation and the ability to take rational risks, plan and do activities.

This article summarizes the experience of the Ukrainian-Polish educational project ‘School Academy of entrepreneurship’ in the Kiev region.

Key words: life competencies, entrepreneurship, initiative, an educational project.

розвитком у молоді ключових компетентностей для особистого розвитку [6].

Отже, творчий підхід учителя до формування життєвих компетентностей учнів сьогодні забезпечить у майбутньому успішність молоді в їхньому щоденному приватному і суспільному житті, допоможе кожному робити своєчасні впевнені кроки на шляху до успіху.

ВИСНОВКИ

Формування підприємливості та ініціативності учнів загальноосвітніх навчальних закладів можна здійснювати як на уроках різних дисциплін, так і у позаурочний час.

Оптимальними шляхами формування даної життєвої компетентності є:

- зміст матеріалів, який реалізується як під час уроків, так і на різних заходах у позаурочний час;
- форми роботи, при виборі яких потрібно надавати перевагу активним методам навчання, створенню неформальних об'єднань учнів (шкільних клубів підприємництва), гуртків, секцій тощо;

Важливою складовою процесу формування життєвих компетентностей учнів є популяризація їхньої колективної діяльності на спеціально створеному блозі або сайті.